

Kielce, 27.07. 2026 r.

Dr hab. Danuta Grzesiak-Witek, prof. UJK
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pani mgr Krystyny Koszyk, pt. *Wybrane uwarunkowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UKEN

Rozprawa doktorska mgr Krystyny Koszyk, pt. *Wybrane uwarunkowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem*, przygotowana pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UKEN, stanowi wartościowe opracowanie teoretyczno-empiryczne. Podjęta przez Doktorantkę problematyka ma aktualne i wysokie znaczenie społeczne, poznawcze, a także jest interesująca z praktycznego punktu widzenia. Aktualny wymiar pedagogiki specjalnej wyznacza radykalność społecznego modelu postrzegania osoby z niepełnosprawnością, a w konsekwencji warunków, w których funkcjonuje. Współczesny model akcentuje: godność każdej osoby ludzkiej, jej prawa do aktualizowania swojego potencjału oraz podejmowania zadań do rozwoju i edukacji. Takie postrzeganie osoby z niepełnosprawnością, również z niepełnosprawnością słuchu umożliwia jej decydowanie o sobie, czyli upodmiotowienie, samostanowienie i równouprawnienie. Jak pisze sama Doktorantka: *Jednym z najistotniejszych wyzwań współczesnej pedagogiki jest tworzenie takiego systemu edukacyjnego, który uwzględnia specyficzne potrzeby dzieci ze szczególnymi trudnościami w nauce, w tym uczniów z uszkodzonym słuchem* (s.10). W związku z tym, prezentowana rozprawa doktorska mgr Krystyny Koszyk jest wyrazem poszukiwań zmian w polskiej surdopedagogice, które wskazują najnowsze kierunki działań na rzecz uczniów z uszkodzonym słuchem. Dokonujące się zmiany społeczne w ocenie Doktorantki, dotyczą koncepcji wybranych teorii i rozwiązań w zakresie edukacji osób z uszkodzonym słuchem, ich miejsca w społeczeństwie. Jak wykazuje Doktorantka, to właśnie te zmiany kształtując inną rzeczywistość społeczno- kulturową determinują rewizje klasycznych wyobrażeń i projektów naukowo-badawczych w rozumieniu autonomii, wolności i podmiotowości osób z uszkodzonym słuchem. Dlatego warto podkreślić, że temat rozprawy doktorskiej wpisuje się w aktualny i interesujący poznawczo kierunek eksploracji. W kontekście aktualnych zmian

społecznych, rozwiązań systemowych dotyczących kształcenia uczniów z uszkodzonym słuchem, dotychczasowych analiz, a zwłaszcza potrzeb dla praktyki pedagogicznej wyłania się konieczność podejmowania analizy tego rodzaju problematyki.

1. Struktura pracy i teoretyczne podstawy badań

Praca doktorska zawiera wstęp, dwa rozdziały teoretyczne, rozdział metodologiczny, czyli metodologiczne podstawy badań własnych, a także jeden rozdział prezentujący analizę przeprowadzonych badań własnych, wnioski i postulaty pedagogiczne, spis tabel/wykresów, bibliografię, i aneks zawierający cztery załączniki. Całość pracy obejmuje 256 stron. Zaprezentowana rozprawa doktorska zawiera układ klasyczny, czyli składa się z części teoretycznej, metodologicznej, jak i empirycznej. Jest to układ ogólnie przyjęty, charakterystyczny dla prac o charakterze empirycznym.

Dwa pierwsze rozdziały stanowią teoretyczne ujęcie prezentowanych zagadnień w procesie badawczym. W rozdziale pierwszym odwołując się do literatury przedmiotu Doktorantka opisała ogólne założenia edukacji włączającej, jej ewolucję oraz wybrane koncepcje w pedagogice specjalnej, tym samym dokonując konstruktywnej analizy tendencji i oceny następujących form edukacji: specjalnej, integracyjnej i ogólnodostępnej, czyli włączającej. Zaprezentowana ewolucja procesu edukacji uczniów z uszkodzonym słuchem: od podejścia segregacyjnego do włączającego, stanowi teoretyczną podstawę do zrozumienia praktyki edukacyjnej uwzględniającej specyfikę potrzeb tej grupy uczniów. W dalszej części pierwszego rozdziału poddano analizie organizację edukacji włączającej w Polsce na tle rozwiązań europejskich (podrozdział 1.4), co pozwala lepiej zrozumieć kontekst międzynarodowy i porównać polskie doświadczenia z praktykami stosowanymi w innych krajach (podrozdział 1.5). W kontekście aktualnych zmian społecznych w pedagogice specjalnej dokonany przez Doktorantkę przegląd wpisuje się w dyskurs dotyczący problematyki przekształcania koncepcji i organizacji szkolnictwa dla uczniów z uszkodzonym słuchem. Prezentowany opis należy uznać nie tylko w aspekcie wizji, ale też na płaszczyźnie konkretyzacji omawianych postulatów, opartych na idei ciągłości. Problematyka, wokół której koncentruje się Doktorantka w pierwszym rozdziale dotyczy doświadczeń i tradycji związanych z procesem kształcenia uczniów z uszkodzonym słuchem. W podjętych analizach szczególne uzasadnienie znajdują paradygmat interakcyjny, egalitarne podejście, a także

historyczne ujęcie działalności wybranych instytucji oświatowych przeznaczonych dla tej grupy uczniów.

Kolejny, drugi rozdział dotyczy psychospołecznych aspektów funkcjonowania uczniów z uszkodzonym słuchem w systemie edukacji włączającej. Doktorantka konstruktywnie opisała diagnozę uszkodzenia słuchu jako punktu wyjścia do dalszego postępowania edukacyjnego, następnie przedstawiła istotę potrzeb edukacyjnych uczniów z uszkodzonym słuchem, a w dalszej części dylematy i oczekiwania rodziców wobec rozwiązań edukacji włączającej. Szczególną uwagę poświęciła znaczeniu kompetencji specjalistycznych nauczyciela w pracy dydaktycznej z uczniem z uszkodzonym słuchem, w tym wyzwaniom komunikacyjnym, które pojawiają się w procesach nauczania i uczenia się. Warto podkreślić, że Doktorantka dostrzegła też rolę efektywnej komunikacji dla kształtowania się tożsamości społeczno-kulturowej osób Głuchych. W podjętej analizie teoretycznej podkreśliła dylemat dwóch stron egzystencji osoby g/Głuchej. Z jednej strony widać dążenie do odrębności, niepowtarzalności i kształtowania poczucia tożsamości indywidualnej, a drugiej strony ten sam podmiot jest osobą społeczną, uwikłaną w relacje interpersonalne w różnych kontekstach (od mikro do makrosystemu). Prezentowane ujęcie umacnia znaczenie paradygmatu emancypacyjnego funkcjonującego w surdopedagogice (bardzo mocno zakorzeniony we współczesnych naukach społecznych).

Część teoretyczna recenzowanej rozprawy doktorskiej została napisana poprawnie, w sposób syntetyczny Doktorantka zaprezentowała treści zawarte w literaturze przedmiotu (162 pozycje w bibliografii, dokumenty i akty prawne, netografia), co wskazuje na rozległą wiedzę i znajomość interdyscyplinarnej literatury przedmiotu, ale szczególnie z zakresu dyscypliny: pedagogika, a także rozumienie pojęć i kategorii istotnych dla podjętego problemu badawczego.

2. Metodologiczne podstawy badań własnych

W rozdziale trzecim Doktorantka zaprezentowała metodologiczne podstawy badań własnych. Podstawą wysokiej oceny recenzowanej pracy doktorskiej jest zaprezentowany w niniejszym rozdziale warsztat metodologiczny, a dokładnie: opisana koncepcja badawcza w kontekście paradygmatu metodologicznego (podrozdział 3.1), logicznie określone przedmiot i cele badań: diagnostyczny, teoretyczny i praktyczny (podrozdział 3.2), problemy i hipotezy badawcze, z podziałem na główne i szczegółowe (podrozdział 3.3) oraz metody i narzędzia (podrozdział 3.4), układ zależności między zmiennymi (podrozdział 3.5) i dobór grupy

badawczej (200 nauczycieli ze szkół ogólnodostępnych, w których realizują obowiązek szkolny uczniowie z uszkodzonym słuchem, 10 narratorów: dorosłe osoby z uszkodzonym słuchem o różnym stopniu, które uczęszczały do szkół ogólnodostępnych). Dobór mieszanej strategii badań Doktorantka uzasadniła w sposób bardzo świadomy i odpowiedzialny pisząc: *Korzystanie ze zróżnicowania metod i źródeł danych w badaniach dotyczących wybranych uwarunkowań edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem jest kluczowe z kilku powodów. Przede wszystkim, zróżnicowanie metod pozwala na uzyskanie pełniejszego obrazu złożonego zjawiska, jakim jest edukacja włączająca. Metody ilościowe dostarczają danych statystycznych, które pozwalają na identyfikację ogólnych trendów i wzorców w edukacji uczniów z uszkodzonym słuchem. Z kolei metody jakościowe, takie jak wywiad umożliwiają dogłębne zrozumienie indywidualnych doświadczeń uczniów, a także ujawniają specyficzne wyzwania i bariery, z jakimi mogą się oni spotykać w procesie edukacyjnym* (s. 110). Strategia badań jakościowo-ilościowa, problemy i hipotezy badawcze koncepcyjnie uporządkowały przedstawione założenia i równocześnie określiły przyjętą w zrealizowanym projekcie procedurę badawczą. Poza tym dobór metod i narzędzi badawczych do badań, w aspekcie założonych celów, wyszczególnionych problemów i hipotez oraz układu zależności między zmiennymi oceniam pozytywnie. Zaprezentowane narzędzia badawcze, jak też analizy statystyczne potwierdzają, że Doktorantka udowodniła zasadność ich wykorzystania, a następnie poprawną interpretację zebranego materiału empirycznego. Ponadto zebrane dane w wyniku zastosowania wybranych narzędzi badawczych stały się dla Autorki podstawą do przemyślanej analizy statystycznej z wykorzystaniem wielu metod statystycznych. Dzięki zastosowanym metodom statystycznym udało się uzyskać precyzyjne i wysoce wiarygodne oszacowania danych, co dodatkowo podnosi wartość niniejszego projektu badawczego.

3. Prezentacja wyników badań własnych

W rozdziale czwartym Doktorantka zaprezentowała otrzymane wyniki z badań własnych. Uzyskany materiał empiryczny jest bardzo ciekawy i nowatorski. Przyjęta strategia badań i założenia metodologiczne pozwoliły na logiczną i uporządkowaną prezentację uzyskanych wyników dotyczących wybranych uwarunkowań funkcjonowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzeniem słuchu, z perspektywy zarówno samych uczniów, jak i nauczycieli. Wartościowe są zwłaszcza wyniki, które uzyskano od osób z uszkodzonym słuchem, które miały doświadczenia edukacyjne w szkołach ogólnodostępnych (podrozdział 4.1). Narratorzy dzielili się swoimi doświadczeniami związanymi z procesem kształcenia,

relacjami z nauczycielami i rówieśnikami, poczuciem przynależności do społeczności szkolnej, a także postrzeganymi barierami i czynnikami wspierającymi. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom dostępności procesu dydaktycznego, dostosowania metod i form przekazu treści edukacyjnych do możliwości percepcyjnych ucznia z uszkodzeniem słuchu oraz jakości relacji interpersonalnych w środowisku szkolnym. Analiza treści wypowiedzi pozwoliła na zarejestrowanie Doktorantce tych obszarów-kategorii, które w szczególnym stopniu stały się ważne u narratorów, były to: poczucie komfortu i efektywność uczenia się w warunkach edukacji inkluzyjnej. Oczywiście, że jeszcze bardziej, dogłębna analiza jakościowa pozwoliłaby na ujawnienie innych, nowych, również istotnych obszarów-kategorii, a ich ujawnienie umożliwiłoby na pełniejsze zrozumienie i poznanie badanego zjawiska. W podrozdziale 4.2 Doktorantka dokonała analizy ilościowej zebranego materiału empirycznego. Dzięki wykorzystaniu trzech narzędzi badawczych: polskiej adaptacji Teachers' Resilience Scale Skali Resilience Nauczycieli (SRN), opracowanej przez M. Platsidou i A. Danilidou, Kwestionariusza Postrzeganych Kompetencji Zawodowych Nauczyciela (KPKZN), opracowanego przez Stanisławę Byra i Zdzisława Kazanowskiego oraz zmodyfikowanej wersji kwestionariusza autorstwa Zenona Gajdzicy, dokonała diagnozy zarówno poziomu kompetencji zawodowych i psychospołecznych, jak i wiedzy oraz doświadczeń nauczycieli związanych z edukacją uczniów z uszkodzonym słuchem. Szczególną uwagę poświęcono aspektom praktycznego przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć z udziałem tych uczniów, ich gotowości do podejmowania działań pomocowych oraz otwartości na współpracę z innymi specjalistami. Warto docenić wyzwanie logistyczne, któremu poddała się Doktorantka podczas realizacji niniejszych badań. Nauczyciele, którzy uczestniczyli w badaniach byli zatrudnieni w szkołach ogólnodostępnych w miastach na południu Polski, a dokładnie: w Krakowie, Nowym Sączu, Wieliczce, jak i na obszarach wiejskich, np. Nawojowa, Przysietnica, Chelmiec. Zebrany materiał empiryczny umożliwił całościowe spojrzenie na problematykę edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem w kontekście realnych doświadczeń osób uczących się oraz kompetencji osób odpowiedzialnych za realizację procesu kształcenia. Doktorantka korzystając z odpowiednio dobranych metod statystycznych mogła rzetelnie i trafnie analizować uzyskane dane, interpretować korelacje. Dzięki operacjom statystycznym ujęła badane zmienne w postaci wartości liczbowych, określiła siłę związków między zmiennymi i istotność różnic między zmiennymi. Wyniki z badań zostały również zobrazowane w postaci wykresów i tabel. Ostatni, piąty rozdział stanowią wnioski i postulaty pedagogiczne. Przedstawione analizy stały się podstawą do rzeczowych odpowiedzi na postawione pytania badawcze, weryfikację hipotez i zaproponowanie postulatów

pedagogicznych, które służą dalszym rozważaniom nad kierunkami doskonalenia praktyki edukacyjnej i wsparcia środowiska szkolnego w procesie tworzenia w pełni dostępnej i otwartej edukacji. Już podczas prezentowanej analizy empirycznej i interpretacji wyników Doktorantka określiła kilka ważnych wniosków, które świadczą o Jej wysokim poziomie kompetencji w zakresie diagnostyki edukacyjnej. Warto podkreślić aplikacyjność wyników, które mogą mieć praktyczne zastosowanie i rekomendacje wdrożeniowe. W ostatnim rozdziale pracy doktorskiej i w aneksie (załącznik 3, 4) zaprezentowano materiały dydaktyczne, których celem jest wspieranie nauczycieli w szkołach ogólnodostępnych w pracy z uczniami z uszkodzonym słuchem o zróżnicowanych potrzebach komunikacyjnych. Są to zestaw praktycznych wskazówek w formie kompendium, a także dwa rodzaje kart do nauki znaków alfabetu polskiego języka migowego i utrwalania obrazu liter w języku polskim. Drugi zestaw utrwalający, przygotowano w dwóch wariantach: z obrazkami (dla dzieci nieczytających) oraz z wyrazami (dla uczniów czytających). Materiały te mają stanowić praktyczne wsparcie w tworzeniu bardziej dostępnego środowiska edukacyjnego dla uczniów z uszkodzonym słuchem. Zaproponowane przez Doktorantkę postulaty pedagogiczne mogą się przyczynić do rozwiązania wielu problemów dydaktycznych w procesie kształcenia z uczniami z uszkodzonym słuchem i wpłynąć na poprawę jakości ich funkcjonowania. Dlatego badania Doktorantki należy zaliczyć do kategorii nowatorskich badań, które wpisują się w aktualne paradygmaty na gruncie pedagogiki specjalnej.

4. Uwagi końcowe

Język pracy jest poprawny i zrozumiały, nie ukwiecony sztucznie terminologią naukową, styl narracji czytelny, przejrzysty, czemu służą różne zabiegi graficzne, np. pogrubienia czcionki, kursywa, akapity, tabele, rysunki. Przypisy i zapis bibliograficzny są poprawne. Pojawiły się nieliczne błędy literowe, np. s. 65, 114, 157. Spis rysunków nie został uwzględniony w spisie treści.

Z przekonaniem wysoko i pozytywnie oceniam projekt badawczy mgr Krystyny Koszyk, zarówno z punktu widzenia przeprowadzonych analiz teoretycznych, jak i wyjątkowo szczegółowego oraz konstruktywnego opracowania empirycznego. Całościowe i uważne przestudiowanie niniejszej dysertacji daje podstawę do jednoznacznego stwierdzenia, że praca doktorska mgr Krystyny Koszyk spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, ponieważ:

- ✓ stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego,
- ✓ obejmuje poprawną analizę wielozmiennową z zastosowaniem przemysłanych metod statystycznych,
- ✓ potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie dyscypliny: pedagogika,
- ✓ daje świadectwo umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

W konkluzji końcowej pragnę podkreślić, że recenzowana praca naukowa odpowiada kryteriom i wymogom stawianym pracy doktorskiej, w pełni spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.), i w związku z tym stawiam wniosek o dopuszczenie Pani mgr Krystyny Koszyk do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Ponadto biorąc pod uwagę rzetelność koncepcyjną, metodologiczną i merytoryczną, wnioskuję do Rady Dyscypliny Pedagogika Wydziału Pedagogiki i Psychologii UKEN o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

